

Zuzana Pěničková

MO 4: Koncepty statistické evidence zboží obchodu mezi státy, GVA

V mezinárodním obchodě existují dva přístupy ke zboží transakcím. V současnosti proto koexistují dva koncepty statistické evidence zahraničního obchodu, které jsou aplikovány ve statistikách Českého statistického úřadu. (ČSÚ, 2021a):

1. Přejed zboží přes hranice
2. Změna vlastnictví

První z nich je založen na principu přejedu zboží přes hranice a je v souladu s tzv. tradiční statistikou zahraničního obchodu. Vývozem z České republiky (ČR) se zde rozumí fyzické překročení zboží přes hranice ČR do zahraničí. Dovozen je naopak moment překročení zboží hranice České republiky ze zahraničí. Do vývozu a dovozu jsou tak započítávány i transakce nerezidentů na území ČR. Tato statistika vypovídá **výhradně o fyzickém pohybu zboží přes hranice**, bez ohledu na to, zda dochází k obchodu mezi českými a zahraničními subjekty (ČSÚ, 2021a).

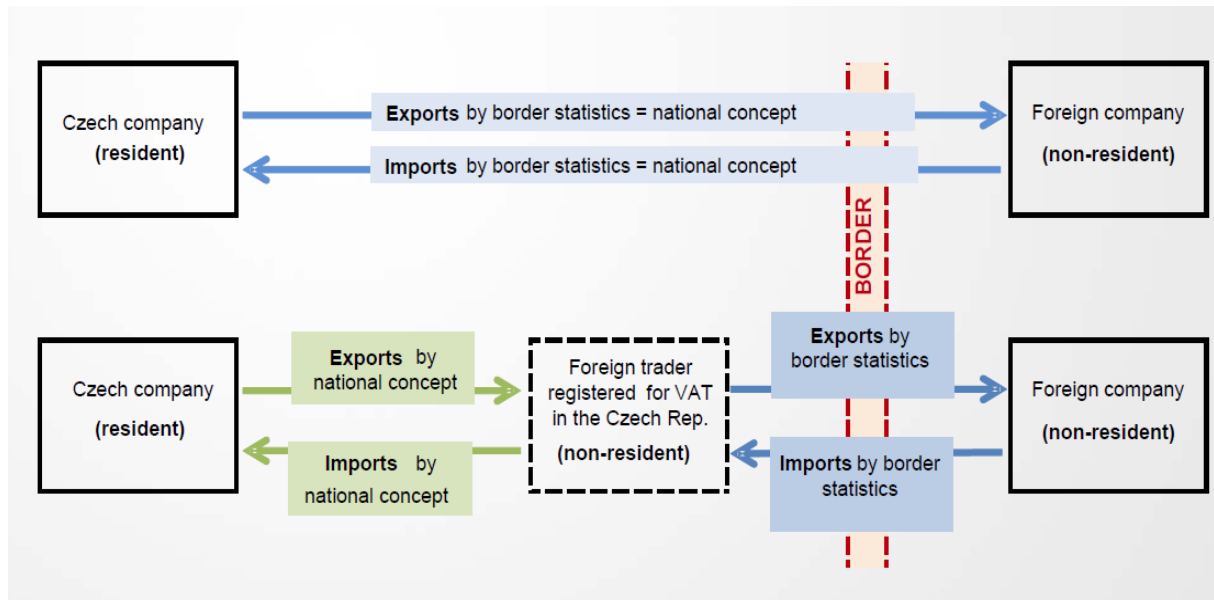
Druhý přístup je založen na změně vlastnictví a je tak konzistentní s platební bilancí a národními účty. Před vstupem do EU byl přejed zboží přes hranice dostatečnou aproximací změny vlastnictví, avšak globalizace v obchodě vedla k oddělení těchto dvou konceptů a tak také rozšířila rozsah transakcí, jelikož přejed přes hranice již není nutně následován změnou vlastnictví (ČSÚ, 2021a). Zejména vstup do EU a následné uvolnění obchodu ČR v rámci EU umožňovalo, že zboží i po překročení hranice ať již v dovozu, či vývozu, zůstávalo ve vlastnictví dovozce, respektive vývozce, nerezidenta.

Termíny, které aplikuje ČSÚ ve své metodice za účelem měření zahraničního obchodu se zbožím jsou (ČSÚ, 2021b) následující:

1. **Zahraníční obchod se zbožím, kde se sleduje skutečný obchod se zbožím realizovaný mezi českými a zahraničními subjekty.** V tomto případě dochází ke změně vlastnictví mezi rezidenty a nerezidenty.

2. Pohyb zboží přes hranice vypovídá výhradně o fyzickém pohybu zboží přes hranice ČR, bez ohledu na to, zda dochází k obchodu mezi českými a zahraničními subjekty.

Rozdíly mezi těmito koncepty ilustruje obr. č 1.1.

In: CZSO (2011)

Co se týče statistického zaznamenávání zahraničního obchodu, existují dva doplňující se systémy evidence. Ty sledují pohyb zboží přes hranice, které byly zavedeny v souvislosti se vstupem ČR do EU. Zatímco Intrastat eviduje pohyb zboží v rámci Společenství (tzv. vnitrounijní obchod v rámci vnitřního trhu). Extrastat naopak sleduje pohyb zboží se tzv. třetími zeměmi na základě jednotných celních dokladů. Zatímco u Extrastatu je zřejmé, kdo spadá do jeho evidence, v případě Intrastatu se povinnost vztahuje na plátce DPH, kteří překročí určitou hodnotu vývozu či dovozu.

Specifikem ČR, které ovlivňuje evidenci zahraničního obchodu, je existence řady logistických center a skladů využívající geografické polohy republiky. Zde nedochází k zahraničnímu obchodu jako takovému, tj. mezi rezidentem a nerezidentem. Zboží je v ČR pouze umístěné, ale nedochází tak k žádné změně vlastnictví zboží mezi rezidentem a nerezidentem (ČSÚ, 2021b).

Oproti tomu, při „klasickém“ zahraničním obchodu se zbožím, dochází ke skutečnému obchodu mezi rezidentem a nerezidentem, ale v době, kdy zboží překračuje hranice, je zboží ve vlastnictví nerezidenta. Na dalším obrázku 1.2 je znázorněn vývoj podílu

nerезidentů na přeshraničních transakcích. Z něj vyplývá rostoucí podíl na obchodu realizovanými nerezidenty.

Obr. 1.2 Podíl nerezidentů na přeshraničních transakcích

In: ČSÚ, 2021b

V zahraničním obchodu se zbožím se tedy vychází z principu změny vlastnictví mezi rezidentem a nerezidentem, bez ohledu na přechod zboží přes hranice. Dovoz zboží je tedy v rámci tohoto konceptu změnou vlastnictví od nerezidenta k rezidentovi. Naopak, vývoz zboží jako změnu vlastnictví od rezidenta k nerezidentovi. Rozdíly v evidenci podle výše zmíněných konceptů eviduje tabulka č. 1.1.

Tab. 1.1.: Přeshraniční obchod vs. zahraniční obchod

Období	Vývoz FOB				Dovoz CIF			
	pohyb zboží přes hranice	z toho: zahraniční subjekty ¹⁾	zahraniční obchod se zbožím	z toho: zahraniční subjekty ²⁾	pohyb zboží přes hranice	z toho: zahraniční subjekty ³⁾	zahraniční obchod se zbožím	z toho: zahraniční subjekty ⁴⁾
1. čtvrtletí	1 137 704	323 389	931 459	117 144	1 016 705	228 523	888 215	95 033
2. čtvrtletí	1 150 088	318 035	948 113	116 061	1 019 482	220 793	891 119	92 430
3. čtvrtletí	1 124 519	345 003	895 098	115 582	1 012 922	245 825	867 565	100 468
4. čtvrtletí	1 167 639	371 410	917 093	120 864	1 069 451	278 105	904 169	112 823
Celkem	4 579 950	1 357 837	3 691 763	469 651	4 118 560	973 246	3 546 068	400 754

In: ČSÚ, 2021b

Z tabulky 1.1 vyplývá, že v roce 2019 byl objem přeshraničního vývozu i dovozu vyšší než objem zahraničního obchodu, (tedy transakcí, kde se měnilo vlastnictví zboží od rezidenta k nerezidentovi či naopak).

ČSÚ za dovoz tedy považuje (ČSÚ, 2021b):

- a. hodnota dovezeného zboží hlášená při přechodu hranic přímo rezidenty
- b. hodnota prodaného zboží zahraničními subjekty na území ČR

Naopak za vývoz považuje (ČSÚ, 2021b):

- a. hodnota vyvezeného zboží hlášená při přechodu hranic přímo rezidenty
- b. hodnota **nakoupeného zboží zahraničními subjekty** na území ČR

Dalšími termíny spojenými s přechodem zboží přes hranice státu jsou tzv. **aktivní a pasivní zušlechťovací styk**. Tento specifický pohyb zboží po Společenství umožňuje článek 114 a dále Celního kodexu. Aktivní zušlechťovací styk je méně častým jevem a spočívá ve faktu, že zboží, které není zbožím Společenství a které má být vyvezeno zpět z celního území Společenství ve formě již zušlechtěných výrobků, nepodléhá dovoznímu clu a obchodně-politickým opatřením (Celní správa, 2021a). Jedná se tedy o zvýšení přidané hodnoty výrobku na území Společenství v podobě opravy, kompletace, montáže apod.

Naopak převažující pasivní zušlechťovací styk umožňuje na základě článku 145 Celního kodexu, aby zboží Společenství bylo dočasně vyvezeno z celního území Společenství za účelem podrobení se zušlechťovacím operacím. Výrobky vzniklé z těchto operací jsou dovezeny zpět a propuštěny do volného oběhu s úplným nebo částečným osvobozením od dovozního cla (Celní správa, 2021b). Na rozdíl od klasického exportu a importu je výhodou tohoto režimu úplné nebo částečné osvobození od cla.

Poslední aspekt, který ovlivňuje přeshraniční pohyb zboží je zapojení do dodavatelsko-odběratelských řetězců. Tradiční obchodní statistiky tedy zaznamenávají přeshraniční obchod na hrubém základě, tedy dvojitý nebo vícenásobný vertikální obchod nebo toky meziproduktů. V současnosti fragmentace výrobních řetězců způsobila mnohonásobné překračování hranic před finalizací výrobku. Koncept Světové obchodní organizace zvaný GVA - gross value added (obchod s přidanou hodnotou) je založen na myšlence, že přidaná hodnota se přiděluje každému kroku

dodavatelského řetězce napříč zeměmi. Nicméně v tradičních obchodních statistikách je původ výrobku evidován v zemi, kde byly finálně smontovány, bez zohlednění mezikroků. Pro lepší ilustraci rozdílu mezi pojmy se zaměříme na obrázek č. 1.3.

Obr. 1.3 Rozdíl v mezi klasickým konceptem zahraničního obchodu a GVA, mil. USD

[2009 US trade balance in iPhones \(million dollars\)](#)

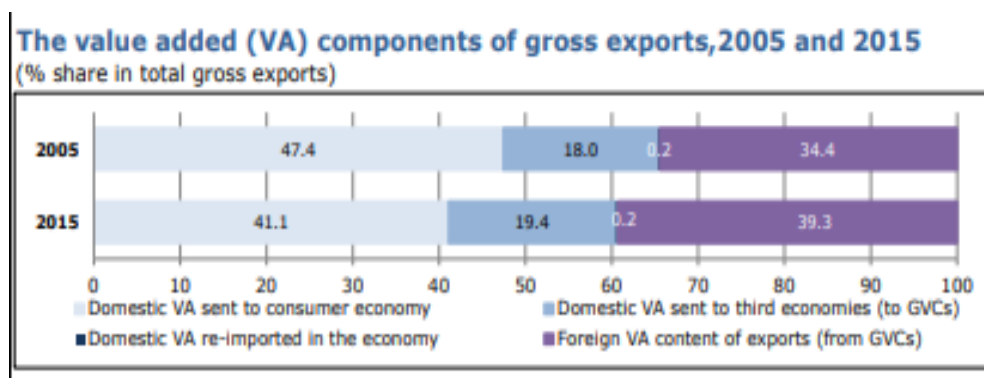
	China	Japan	Korea, Rep. of	Germany	Rest of world	World
Traditional measure	-1,901.2	0	0	0	0	-1,901.2
Value added measure	-73.5	-684.8	-259.4	-340.7	-542.8	-1,901.2

In: WTO (2021a)

Jak vyplývá z obrázku 1.3 v klasické evidenci, v roce 2009 byla bilance USA pro dovoz iPhoneů záporná pouze s Čínou a to ve výši 1900 milionů USD. Pokud ale aplikujeme koncept GVA, sníží se záporná bilance s Čínou pouze na 73,5 milionů USD. Dále se ale prohloubí obchodní bilance s Japonskem, jižní Koreou, Německem a ostatními zeměmi světa. Jinými slovy, tyto tři státy se kromě Číny významně podíleli na vzniku iPhoneu (př. V podobě softwaru, komponent apod.), v klasické evidenci zbožových toků jsou ale nezachyceny. Tento koncept pomáhá osvětlit reálný původ komponentů výrobků, které mohou procházet finalizací v jiném státě či kontinentu, než odkud pochází jejich významná část.

Ačkoliv tedy v praxi dochází k přesunu výroby řady produktů na zemí s levou pracovní silou, neznamená to automaticky, že se přesune celý proces. Ačkoliv z klasické statistiky může vzniknout dojem, že tyto stát z přesunu plně profitují, při aplikaci konceptu GVA je zřejmé, že jejich podíl je výrazně menší.

Obr. 1.4 Struktura value added v ČR, 2005 a 2015

In: WTO, (2021b)

Pokud budeme tento přístup aplikovat na zboží zahraniční obchod ČR, je patrné, že mezi roky 2005 a 2015 došlo k přesunu přidané hodnoty směrem od domácích k zahraničním entitám.

Literatura:

Celní správa ČR (2021a): *Aktivní zušlechťovací styk*, Praha: CSČR [online] [02-11-21] dostupné na: [Aktivní zušlechťovací styk | Celní správa ČR \(celnisprava.cz\)](https://celnisprava.cz)

Celní správa ČR (2021a): *Pasivní zušlechťovací styk*, Praha: CSČR [online] [02-11-21] dostupné na: [Pasivní zušlechťovací styk | Celní správa ČR \(celnisprava.cz\)](https://celnisprava.cz)

ČSÚ, (2021a): *Pohyb zboží přes hranice*, Praha: ČSÚ [online] [02-11-21] dostupné na: [Pohyb zboží přes hranice - Metodika | ČSÚ \(czso.cz\)](https://czso.cz)

ČSÚ, (2021a): Praha: *Metodika zahraničního obchodu se zbožím (princip změny vlastnictví)*, ČSÚ [online] [02-11-21] dostupné na:

[Metodika zahraničního obchodu se zbožím \(princip změny vlastnictví\) | ČSÚ \(czso.cz\)](https://czso.cz)

CZSO (2011): *External Trade in National Approach*. Prague: CZSO [online] [02-11-21], available: at: <https://www.czso.cz/csu/czso/external-trade-in-goods-according-to-the-change-of-ownership-national-concept>

WTO (2021a): *Made in the World*. Geneva: WTO [online] [02-11-21] dostupné na: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/background_paper_e.htm

WTO (2021b): *Trade in value-added and global value chains – statistical profiles*. Geneva: WTO, [online] [02-11-21] dostupné na [CZ_e.pdf \(wto.org\)](https://www.wto.org)